

Uit: Kwartaalblad 55 Het Drentse Landschap

De Zuiderkerk in Assen

Olav Reijers*

Sprak de slang wel of sprak hij niet. De Zuiderkerk te Assen schreef kerkhistorie toen er in 1926 in deze kerk een speciale synode werd belegd om deze knellende vraag te beantwoorden. Nog jaren later hield deze kwestie de gemoederen in gereformeerde kring bezig. Het verleidde een predikant tot de uitspraak: “Zijn de mannen van Assen zelfs aanranders van het schriftgezag?”.

Assen zelf had overigens niets met de zaak te maken. De Amsterdamse dominee Geelkerken had zich in een preek afgevraagd of alle passages uit het Oude testament zo letterlijk moesten worden genomen. Had bijvoorbeeld de slang Eva in het Paradijs nou wel echt toegesproken? De gereformeerde kerkwereld was in rep en roer. Het ging niet alleen om de slang, de geloofwaardigheid van de hele Bijbel was in het geding. Als plaats van samenkomst voor deze bijzondere vergadering van het landelijk toporgaan van de Gereformeerde kerken werd de Zuiderkerk in Assen gekozen. Een gloednieuwe kerk die net een jaar daarvoor in gebruik was genomen.

Geen klokken

Het kerkelijk leven in Assen kende de eerste decennia van de 20^e eeuw een grote bloei. Zo bouwden de katholieken in 1934 de kerk van Onze Lieve Vrouwe ten Hemelopneming aan de Nassaulaan. Het aantal lidmaten van de Gereformeerde kerk verdubbelde in deze periode. Hun kerk aan de Molenstraat werd al snel te klein. In 1918 werd er eerst een houten hulpkerk geplaatst op een terrein aan de Vaart ZZ. Uiteindelijk kon de Gereformeerde kerk een stuk grond verwerven aan de toen nog onbebouwde zuidzijde van Assen om er een tweede kerk te bouwen. Deze verwerving gebeurde via tussenpersonen die zogenaamd niet in verband met de Gereformeerde kerk gebracht konden worden. De grondeigenaar mocht er eens achter komen dat er een kerk op zijn grond gebouwd zou worden, zodat hij de prijs kon opdrijven. De eigenaar zal inderdaad niet direct aan een kerk gedacht hebben toen hij het stuk verkocht. Grond kon het nauwelijks genoemd worden want het perceel was niet meer dan een modderplas, waarschijnlijk een veengat waaruit vroeger turf was gewonnen.

Na de verwerving in 1923 moest er een bouwvergunning worden aangevraagd. De Hervormde kerk was niet gekend in het besluit om een nieuwe gereformeerde kerk te bouwen en tekende prompt bezwaar aan. De hervormde Jozefkerk lag op een paar meter afstand en het kerkgezag zou elkaar maar overstemmen, om niet te spreken van het klokgelui. Misschien is dit wel de reden dat de Zuiderkerk wel een kerktoren heeft maar zonder klokken. De bouwvergunning werd overigens gewoon verleend.

Eenvoud

De Zuiderkerk is een prachtige, in sobere baksteenarchitectuur uitgevoerde kerk. Vanaf de straatkant is het nauwelijks te zien maar de kerk heeft vier bijna identieke topgevels. Aan de voorzijde en beide zijkanten zijn de gevels voorzien van eenvoudige maar kleurrijke glas-in-loodramen. De achterzijde van de kerk heeft gewone vensters omdat hier de vergaderzalen liggen. De kerk heeft een kruisvorm met armen van bijna gelijke lengte. De hoeken van het kruis zijn opgevuld met bijgebouwen waaronder de toren. Aan de linkerzijde is niet zo lang geleden een gebouwtje aangezet dat als enige buiten het kerkkruis uitsteekt. Langs de daklijsten en de portalen is een eenvoudige bakstenen versiering aangebracht. De architect was A. Smallenbroek van het Asser architectenbureau J. Smallenbroek & Zn.

De eenvoud van de buitenkant zet zich ook in het interieur voort. De ruimte is weliswaar hoog maar verder functioneel ingericht. Begin 20^e eeuw had de bekendste voorman van de Gereformeerde kerk,

Onder de daklijsten en rondom de portalen is met baksteen een sobere versiering aangebracht, volgens de principes van de toen overheersende Amsterdamse Schoolstijl.

Karakteristiek voor de kerk zijn de puntgevels met de lange, smalle glas-in-loodramen. Zij geven de kerk van binnen een geheimzinnige lichtval.

Abraham Kuyper, een soort programma opgesteld voor de inrichting van een kerk. Uitgangspunt was dat iedere kerkganger de predikant goed moest kunnen horen en zien. Daartoe moest de kerk niet groter zijn dan 20 bij 15 meter en een podium hebben waarop de preekstoel en ouderlingenbanken stonden, goed zichtbaar voor iedereen. Om in zo'n beperkte ruimte voldoende gelovigen een plaats te kunnen bieden, beval hij aan om rondom galerijen te plaatsen. De principes van Kuyper zijn moeiteloos terug te vinden in de Zuiderkerk, hoewel het podium van later datum is. Architectonisch het meest opvallend is de klanknis achter de preekstoel waar ook het orgel op rust. Het is uitgevoerd in art-nouveaustijl en geeft de preekstoel een monumentale omlijsting.

Gebruik

De kerk toont nu nogal donker. Dit is een gevolg van de eerste grondige verbouwing, uit de jaren 1977-1978. Het houten gewelf werd toen paars geschilderd en de klanknis zwart. De oorspronkelijke vaste banken in het middenschip zijn toen vervangen door losse stoelen zodat een meer flexibele opstelling ontstond, nodig in een tijd waar de kerk op meer manieren gebruikt ging worden. De banken op en onder de galerijen zijn echter sinds de stichting uit 1925 dezelfde gebleven.

De Gereformeerde kerk in Assen is inmiddels samen gegaan met de Hervormde kerk maar het kerkgebouw is nog volop in gebruik, voor kerkdiensten maar ook voor vele andere bijeenkomsten van de kerkleden. Ondanks de roep om bezuinigingen wordt er zelfs weer een nieuwe predikant aangetrokken, nu de oude met emeritaat is gegaan.

Een nieuwe ingrijpende wijziging is aanstaande want er zijn plannen om achter het hoofdportaal een kleine ontmoetingsruimte in te richten die door een glazen wand van de rest van de kerk is afgescheiden. Zo kunnen de leden buiten de dienst om toch de kerk betreden. Het gebouw blijft zo meebewegen met zijn tijd.

En de slang, sprak hij nu wel of niet in het Paradijs? De synode van 1926 besloot dat hij wel had gesproken.

De monumentale klanknis vormt een prachtige omlijsting voor de preekstoel. Door de zwarte kleur is de art-nouveaudecoratie nauwelijks meer zichtbaar.

Foto's: Drents Plateau

* Drs. O. Reijers is directeur van het Drents Plateau.